

УДК 338.242

Стрілець В.Ю.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та банківської справи,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЛЕВАНТНОСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ

У статті досліджено діяльність ключових організацій забезпечення розвитку малого бізнесу в Україні і визначено релевантність міжнародного співробітництва у забезпеченні розвитку малого бізнесу. Встановлено нестабільність та функціонуючу непридатність Українського фонду підтримки підприємництва, який мав стати ключовою фігурою у реалізації розвитку малого бізнесу. У контексті неефективності державної підтримки розвитку суб'єктів малого підприємництва доведено необхідність актуалізації міжнародного співробітництва у цій сфері. Визначено, що найвагомішими напрямками забезпечення розвитку малого бізнесу міжнародними організаціями є грантове фінансування та кредитування на пільгових умовах. Проаналізовано питому вагу країн/організацій у забезпеченні міжнародної грантової підтримки розвитку малого бізнесу в Україні за період 2009–2019 рр. та наведено перелік діючих проектів міжнародної технічної допомоги для малого бізнесу.

Ключові слова: малий бізнес, мале підприємництво, забезпечення розвитку малого бізнесу, міжнародні грантові бізнес-програми, організації підтримки малого підприємництва, державне забезпечення розвитку підприємства.

ИССЛЕДОВАНИЕ РЕЛЕВАНТНОСТИ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В ОБЕСПЕЧЕНИИ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА

Стрелец В.Ю.

В статье исследована деятельность ключевых организаций обеспечения развития малого бизнеса в Украине и определена релевантность международного сотрудничества в обеспечении развития малого бизнеса. Установлены нестабильность и функционирующая непригодность Украинского фонда поддержки предпринимательства, который должен стать ключевой фигурой в реализации развития малого бизнеса. В контексте неэффективности государственной поддержки развития субъектов малого предпринимательства доказана необходимость актуализации международного сотрудничества в этой сфере. Определено, что важнейшими направлениями обеспечения развития малого бизнеса международными организациями являются грантовое финансирование и кредитование на льготных условиях. Проанализирован удельный вес стран/организаций в обеспечении международной грантовой поддержки развития малого бизнеса в Украине за период 2009–2019 гг. и приведен перечень действующих проектов международной технической помощи для малого бизнеса.

Ключевые слова: малый бизнес, малое предпринимательство, обеспечение развития малого бизнеса, международные грантовые бизнес-программы, организации поддержки малого предпринимательства, государственное обеспечение развития предпринимательства.

RESEARCH OF THE RELEVANCE OF INTERNATIONAL COOPERATION IN SMALL BUSINESS DEVELOPMENT SUPPORT

Strilets Viktoriia

The purpose of the article is to study the activities of state and international organizations in the field of providing small business development and assess the relevance and effectiveness of their interaction in achieving this goal. The scientific novelty is the determination of relevance of international cooperation in ensuring the development of small business. The research has been carried out on the activities of key organizations for the development of small businesses in Ukraine: the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine; State Employment Service; State Agency for Energy Efficiency and Energy Conservation of Ukraine; State Agency for Energy Efficiency and Energy Conservation of Ukraine; Ukrainian Fund for Entrepreneurship Support. The instability and functional disability of the key figure in the implementation of Ukraine's small business development – the Ukrainian Fund for Entrepreneurship Support was established. In the context of the ineffectiveness of state support for the development of small businesses, the need to modernize international cooperation in this area has been proved. It is determined that the most important directions for ensuring the development of small business by international organizations are grant financing and lending on preferential terms. The specific weight of countries / organizations in providing international grant support for the development of small business of Ukraine for the period of 2009-2019 was analyzed. It is established that the main donor countries of the grant programs of Ukraine are EU countries, USA, Canada. The list of current projects of international technical assistance for small business was given. Among the range of promising joint state projects that facilitate the financial support of small business, the project

FORBIZ – Creating a Better Business Environment was highlighted. The emphasis is placed on the priority role of the programs of the European Bank for Reconstruction and Development; European Investment Bank; German Development Bank; World Bank for Lending to Small Business in Ukraine. The study of state and international cooperation in ensuring the development of small business has shown the existence of significant problems in domestic support practices related to violations of the principles of equity, transparency, targeted use of funds

Keywords: small business, small business development, international grant business programs, small business support organizations, state support for entrepreneurship development.

Постановка проблеми. Однією з найбільш болючих проблем малого бізнесу в умовах важкодоступності ресурсів та існування адміністративних бар'єрів є низька результативність наявної підтримки на місцевому та регіональному рівнях. Обмеженість фінансування на рівні держави могла б компенсуватися встановленням тісних відносин із міжнародними організаціями підтримки суб'єктів малого бізнесу (далі – СМП), тому актуальним є питання дослідження релевантності й ефективності взаємодії державних та міждержавних організацій у напрямі стимулювання розвитку підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Погляди на розуміння місця державних та міжнародних організацій у забезпеченні розвитку малого бізнесу відображені у працях українських науковців. Так, О.О. Стещенко відзначає важливість державного регулювання розвитку малого бізнесу, розуміючи під останнім систему економічного, соціального, організаційного, правового та політичного забезпечення сприятливого бізнес-клімату для формування й розвитку малого підприємництва [1]. В.О. Кулаков, О.Г. Курган, О.І. Павленок акцентують увагу на необхідності проведення на державному рівні активної та ефективної роботи щодо створення відповідного правового середовища та активізації банківського кредитування сектору малого бізнесу [2]. В.І. Токаревою та Д.В. Адамовим визначено важливість участі держави у забезпеченні суб'єктів малого бізнесу України з позиції зовнішніх кредиторів за актуальною на даний час формою – грантами [3]. Однак малодослідженим залишається питання якості та результативності участі держави у забезпеченні розвитку суб'єктів малого бізнесу кредитними та грантовими інструментами підтримки.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження діяльності державних та міжнародних організацій у сфері забезпечення розвитку малого бізнесу та оцінка релевантності й ефективності їх взаємодії у досягненні поставленої мети.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до інформації Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, найбільш помітну роль у забезпеченні розвитку малого бізнесу нині мають чотири організації: Міністерство аграрної політики та продовольства України; Державна служба зайнятості; Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України; Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України [11]. Так, основними напрямками підтримки малого і середнього підприємства Міністерством аграрної політики та продовольства України визначено: надання бюджетної дотації для розвитку сільськогосподарських товаровиробників та стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції; часткова компенсація вартості с/г техніки та обладнання; реалізація дер-

жавних та регіональних програм розвитку АПК [4]. Однією з функцій Державної служби зайнятості є започаткування власного бізнесу за сприяння Державної служби зайнятості. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України сприяє розвитку СМП шляхом установаження податкових та митних пільг [5] та отримання «зеленого тарифу» [6]. Антимонопольний комітет України реалізує державну підтримку СМП шляхом створення ефективної системи контролю державної допомоги суб'єктам господарювання за зразком системи, яка існує у Європейському Союзі [7].

Погоджуємося з думкою О.О. Стещенко щодо необхідності створення державних регіональних центрів кооперації та субконтрактації щодо підготовки пропозицій із розвитку взаємовигідної співпраці між структурами бізнесу, інтеграції їх у міжрегіональне та міжнародне співробітництво [1]. У цілому такі функції покладені на фонди підтримки підприємництва України, які, зокрема:

- реалізують державну політику у сфері розвитку і фінансової підтримки підприємництва;
- сприяють розвитку інфраструктури підтримки підприємництва;
- співпрацюють з українськими, міжнародними та іноземними фінансовими структурами;
- здійснюють залучення інвестицій для розвитку підприємництва;
- займаються розвитком міжрегіонального і міжнародного бізнес-партнерства та ін. [9, с. 165].

Український фонд підтримки підприємництва було створено відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про Український фонд підтримки підприємництва» від 27.08.1995 № 687. Відповідно до статуту, це структура, яка за державні кошти впроваджує затверджені урядом заходи та програми, спрямовані на забезпечення для суб'єктів малого і середнього бізнесу можливості отримати освітню, консультаційну, гарантійну і, зокрема, пільгову фінансово-кредитну підтримку [10]. Проте дана організація діє тільки номінально та враховується як елемент державної підтримки підприємництва у звітах, моніторингах та рейтингах міжнародних організацій [9; 11]. Фактично ж ця організація призупинила свою діяльність у 2015 р. і не виконує своїх функцій через виявлення Держфінінспекцією недостатнього рівня фінансової дисципліни, що призвело до фінансових порушень на загальну суму 1,8 млн. грн. [11].

Ураховуючи такі негативні явища у державній підтримці розвитку СМП, доцільно приділити увагу міжнародному співробітництву у сфері розвитку малого бізнесу в Україні, яке у цілому проявляється у двох аспектах: грантовому фінансуванні та кредитуванні на пільгових умовах.

Грантове фінансування є важливим джерелом зарубіжних країн для започаткування та ведення малого біз-

несу, що включає у себе ресурси різноманітних фондів та організацій. Проте важливою умовою надання коштів є виконання низки вимог до цільового використання та чіткої спрямованості отриманих коштів. Згідно з даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, в період із 01.01.2009 по 20.02.2019 в Україні реалізовувалися 47 проектів міжнародної технічної допомоги для малого та середнього бізнесу.

Розгляд структури країн – донорів грантових програм України показав, що найбільше проектів підтримки реалізується за ініціативою Європейського Союзу (рис. 1).

Перелік діючих грантових програм та бюджети, що закладені на їх реалізацію, відповідно до їх градації за обсягами фінансування зазначено в табл. 1.

Ще одним важливим складником міжнародної підтримки малого бізнесу є сприятливі програми кредитування. Так, лівову частку міжнародних програм спів-

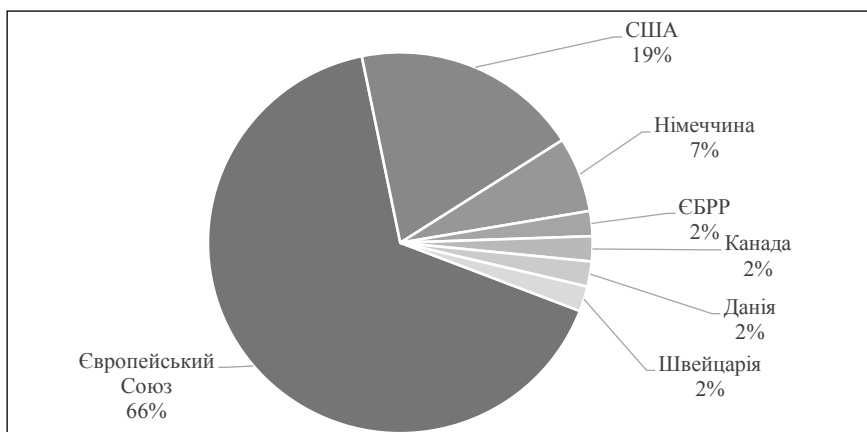

Рис. 1. Питова вага країн/організацій у забезпеченні міжнародної грантової підтримки розвитку малого бізнесу України за період 2009–2019 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі даних [11]

Таблиця 1. Перелік діючих проектів міжнародної технічної допомоги для малого бізнесу

Назва проекту	Бюджет проекту	Валюта	Термін дії
Економічна підтримка Східної України	61 818 364	дол. США	27.08.2018 – 26.08.2023
Конкурентоспроможна економіка України	41 959 487	дол. США	16.10.2018-15.10.2023
Програма лідерства, сприяння експорту, залучення інвестицій та розвитку	35 000 000	дол. США	21.09.1994 -31.12.2023
Підтримка ЄС для Сходу України – відновлення, зміцнення миру та урядування	25 000 000	євро	01.08.2018 – 31.07.2022
Програма підтримки аграрного і сільського розвитку в Україні	20 597 270	дол. США	07.09.2016-31.07.2020
Розвиток молочного бізнесу в Україні	19 697 103	кан. дол.	01.04.2014–31.03.2021
Програма спільних наукових проектів; Програма супроводу грантів; Програма науково-технічного підприємництва	10 170 239	дол. США	11.11.1999 – 01.01.2020
Консультації підприємств щодо енергоефективності	5 000 000	євро	01.03.2017 – 28.02.2021
Економічні можливості постраждалим від конфлікту (ЕОРАС)	2 052 960	дол. США	29.08.2016-26.02.2019
Консолідація експортного потенціалу та сприяння доступу на зовнішній ринок малого та середнього бізнесу України	1 300 000	євро	15.01.2018-31.05.2020
Соціальне підприємство: досягнення соціальних змін за ініціативою «знизу»	462 741	євро	01.03.2018 – 31.08.2020
Створення мережі та інфраструктури підтримки молодіжного інноваційного підприємництва на платформі фаблабів FabLab	193 820	євро	15.10.2015-31.03.2019
Активізація малого та середнього бізнесу в прикордонних регіонах України-Білорусі	131 649	євро	29.11.2017 – 29.01.2019
Інформаційна платформа для розвитку малого та середнього бізнесу в транскордонному регіоні	109 292	євро	29.11.2017 – 29.01.2019
ДАСІАТ – Поліпшення існуючих компетенцій та розвиток нових у секторі торгівлі аквакультурами та рибними продуктами (BSB-461)	96 895	євро	21.11.2018 – 20.11.2020
Формування підприємницького середовища з виробництва органічних ягід у транскордонних районах України та Білорусі	76 862	євро	30.11.2017 – 30.01.2019
Підприємництво в галузі сільського туризму для молоді з інвалідністю	64 505	євро	15.10.2017 – 16.10.2019
Сільський туризм – вірний крок на шляху поліпшення транскордонного співробітництва між Сорокинським районом (Республіка Молдова) та Ямпільським районом (Україна, Вінницька область)	57 117	євро	12.12.2017 – 12.02.2019

Джерело: складено на основі [11]

робітництва у кредитуванні малого бізнесу України займають програми Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР); Європейського інвестиційного банку (ЄІБ); Німецького банку розвитку (KfW); ОЕСР; Світового банку у сфері надання кредитів малому бізнесу на вигідних умовах із низькими відсотками та пільговими періодами [12].

Серед низки перспективних спільних державних проектів, що сприяють полегшенню фінансового забезпечення сфери малого бізнесу, слід виділити проект «FORBIZ – створення кращого бізнес-середовища» – провідний проект, який спрямований на поліпшення бізнес-середовища в Україні, у рамках ініціативи EU4Business [12].

Європейською хартією малих підприємств визначена необхідність розширення електронного зв'язку із сектором малого бізнесу для мінімізації витрат часу та фінансових ресурсів на отримання консультацій, подання декларацій, поліпшення корпоративних зв'язків та ін. У зв'язку із цим у ЄС велика увага надається створенню мереж, розрахованих на максимально можливе розширення взаємодії МСП із національними, регіональними та місцевими структурами їх підтримки. Така співпраця здійснюється в мережах: Interprise; Europartenariat; BC-Net; BRE; Мережі євроінфоцентрів [13, с. 81]. Такі мережі сприяють укладанню угод між підприємцями країн Європи; стимулюванню кооперативних зв'язків у менш розвинених регіонах; конфіденційному пошуку партнерів за кордоном, у тому числі за межами ЄС; відкритому підбору партнерів для створення спільних підпри-

ємств; наданню комерційної інформації у широкому колі питань.

Ще одна програма, яка заслуговує на увагу, – механізм прямого фінансування МСП у рамках поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Ця програма реалізується ЄБРР та має на меті поліпшення доступу до фінансування для місцевих малих та середніх підприємств, забезпечення довгострокового фінансування в місцевій валюті та надання допомоги МСП у визначенні якісних інвестиційних проектів та сприянні їх успішному втіленню [12]. Проте ця програма має певні обмеження стосовно обсягу товарообігу (понад 1 млн. євро), що суттєво звужує коло суб'єктів малого бізнесу, які можуть використати право на отримання коштів.

Нині діє програма Східного партнерства «Готові до торгівлі» – ініціатива EU4Business, що допомагає експортоорієнтованим малим та середнім підприємствам (МСП) із країн Східного партнерства інтегруватися до глобальних виробничо-збутових мереж та виходити на нові ринки, зокрема Європейського Союзу (ЄС) [12].

Висновки з проведеного дослідження. У цілому дослідження державного та міжнародного співробітництва у забезпеченні розвитку малого бізнесу засвідчило існування значних проблем у вітчизняній практиці підтримки, пов'язаних із порушенням принципів справедливості, прозорості, цільового використання коштів та наявності низки перспектив для СМП, пов'язаних із можливістю ефективної співпраці з країнами та міжнародними організаціями у напрямі реалізації проектів підтримки малого бізнесу.

1. Стешенко О.О. Державне регулювання розвитку малого бізнесу в сучасних умовах. Приазовський економічний вісник. 2018. № 3(08). С. 82–88.
2. Кулаков В.О., Курган О.Г. Павленок О.І. Стан кредитування малого та середнього бізнесу в Україні. Економічний вісник Донбасу. 2014. № 2(36). С. 143–146.
3. Токарева В.І., Адамов Д.В. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку суб'єктів малого бізнесу. Менеджер. 2016. № 1(70). С. 12–17.
4. Регіональні програми розвитку агропромислового комплексу. Сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://minagro.gov.ua/apk?nid=24208> (дата звернення: 10.01.2019).
5. Пільги та стимулювання. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. URL: <http://saee.gov.ua/uk/business/preferentsii/derzh-pidtrymka/podatkovyi-ta-mytni-pilgy> (дата звернення: 10.01.2019).
6. Як отримати зелений тариф. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. URL: <http://saee.gov.ua/uk/business/preferentsii/derzh-pidtrymka/green-tariff> (дата звернення: 10.01.2019).
7. Державна допомога суб'єктам господарювання. Антимонопольний комітет України. URL: <http://www.atc.gov.ua/atku/control/main/uk/publish/article/120893> (дата звернення: 10.01.2019).
8. Деренько О. Міжнародний досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва. Бізнес Інформ. 2012. № 5. С. 95–97.
9. Інституції підтримки підприємництва: концепція, особливості, діяльність. Центр громадської експертизи, Представництво Фонду Фридріха Науманна в Україні: Програма USAID «Лідерство в економічному врядуванні», 2016. 176 с.
10. Інформація офіційного сайту Українського фонду підтримки підприємництва. URL: http://www.ufpp.gov.ua/about_fund/history (дата звернення: 10.01.2019).
11. Інформація Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України : веб-сайт. URL: <http://www.minregion.gov.ua/> (дата звернення: 10.01.2019).
12. Програми Європейського Союзу з підтримки МСБ. URL: http://www.compet.kh.gov.ua/images/MTD/Katalogi/11_2017_ProgramsEU_financeBiz.pdf (дата звернення: 10.01.2019).
13. Модернізація механізмів розвитку малого та середнього бізнесу : монографія / А.І. Бутенко та ін. ; НАН України, Ін-т економіки пром-ті. Донецьк, 2011. 326 с.

E-mail: strelcevika@ukr.net